

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח



האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

השאלה 'מי' במקום הנושא המפורש, שהוא לעולם שם-עצם פרטי בשתי הקבוצות הראשונות. בסוף המשפט העיקרי נוספה מלת 'כאן' (מלה שאיננה במקרא). בשתי הדוגמאות האחרונות הושמט הנושא 'איש', אולם בזכות הוספת 'כאן' אין השמטה זו מערערת את יכולתו לשאת את משפט הזיקה, בלא שתוחלף ו' החיבור במלת שעבוד מפורשת. הצירוף 'מי כאן' מעלה את זכר המשנה דמאי ד, ו: «הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר: מי כאן נאמן? מי כאן מעשר? ... מי כאן מוכר ישן?»

ד ב י ר ד ו

מלשונו של רבי שלמה אבן גבירול

א. נְדִיבָה = נִפְשׁ

רבי שלמה אבן גבירול, בתיאור יחסו לרעיו, כותב:

| | |
|-----------------------------|--------------------------|
| וּבְכִבְדִי וּבְכִסְלִי | וּבְלִבִּי מְדוֹרֵת אֵשׁ |
| – וְהָאֵל עַד אָמַת עָלִי – | עָדִי אָתָּן לְמַרְעִי |
| בְּזֹאת עֵינֵי וְלֹא כִלִּי | נְדִיבָתִי, וְלֹא רָעָה |

(«נטש לו», 13—15)

ופירשו ביאליק ורבניצקי במהדורתם (ספר שני, 33): «והחכמה כאש בוערת בכל קרבי ולא אשקוט עד אשר אתן את נדיבתי, כל' חלק מחכמתי לרעי וחברי, ועיני לא תצר בהם בדבר זה. 'והאל עד אמת עלי' הוא מאמר המוסגר».

וכעין זה כתב שירמן, שירים נבחרים, 126: „לא אשקוט, עד שאתן להם בשפע מרוחי האצילה“. ולוין, תור הזהב, 80: „עד אתן לידידי נפשי, כלומר: אאציל עליהם מסירותי ואהבתי. נדיבתי — נפשי“.

ופירושים אלה אינם מחוורים, שכן מה גדולה היא זו שיתן רע לרעיו חלק מחכמתו, או אפילו שיתן להם בשפע מרוחו האצילה, או גם שיאציל עליהם מסירותו ואהבתו, ומי רע ולא יעשה כזאת, ומה ההדגשה שמדגיש המשורר „ולא רעה בזאת עיני ולא כלי“ — הלא אין בנתינת החכמה, או הרוח, או בהאצלת המסירות והאהבה לרעים משום חסרון לנותן, ואין המקבל אלא „כאדם שמדליק נר מנר, הנר דולק וחברו אינו חסר“. ולא עוד אלא שהמאמר המוסגר „והאל עד אמת עלי“ נראה כמוגזם: וכי הבטחה כעין זו, שרע ינהג עם רעיו בדרך המקובלת אצל כל הרעים שבעולם, חידוש ורבות יש בה, עד שזקוק המשורר להטריח את הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, שיבוא ויעיד על אמיתות ההבטחה? אין זאת אלא שמדובר כאן על הבטחה גדולה וחשובה הרבה יותר, הבטחה שלא תיאמן בלי עדים ובלי ראיה.

ואמנם את המפתח לפירוש הנכון אנו מוצאים כבר בפירושו של לוין, המפרש: „נדיבתי — נפשי“. פירוש זה מקורו בכתוב, איוב ל, טו, תרדף כרוח נדיבתי, שפיושו אבן ג'נאח, ספר השרשים, ערך נדב: „רוצה לומר נפשי“. ובמובן זה משתמש ר"ש הנגיד במלת „נדיבה“ בכמה מקומות בשיריו, כגון: בינות צלעי נדיבה, בעלות קטב רחפו הררים — והיא במ לא מרחפת („נגלית ישרה“, 9), כלומר: בלבי שוכנת נפש אמיצה, שגם בעת צרה, בשעה שאפילו

הרים רועדים, אין היא רועדת (לדוגמאות נוספות ראה במהדורתי, מילון לשירת הנגיד, 433).

מעתה נוכל להבין את כוונת דברי גבירול, שהיא: בלבבי ובכבדי ובכסליי, במעמקי המעמקים של נפשי, יוקדת מדורת אש, אש אהבה עזה לרעי, עד שאני מוכן לתת לרעי אפילו את נפשי ואת חיי ואין עיני צרה בזאת. ועל צדקת דבריי יוכל להעיד האל בוחן כליות ולב.

ורעיון זה מביע משוררנו בשני מקומות אחרים:

(1) „לאיש ידו“, 4, שירמן, שירים חדשים מן הגניזה, 170: „ולו שאל [אנוש] רוחו ועיניו, נתנם לו בלי חמלה וחסיה“;

(2) תקון מדות הנפש, בראון, 96: „ואלו לא היתה בכפו אלא נפשו, היה מוסרה בנדיבות“.

מ"מ

“גנזים מגולים” *

אוסף גדוש זה של יצחק אבינרי בא להשלים שני חסרונות במילונות העברית בימינו:

1. מלים חסרות: מי שמצוי אצל מילונו הגדול

* גנזים מגולים, אוצר מלים עתיקות וביטויים שאינם במילונים, או שהובאו בלא מקור או ממקור מאוחר, מלוקט, ערוך ומואר בידי יצחק אבינרי. הוצ' יזרעאל תל-אביב תשכ"ח, 365 עמודים גדולים.